

NEPOSREDNO I KNJIŽEVNO ISKUSTVO KAO DEMIJURG DRAMSKOG TEKSTA ZLATKA DUKIĆA

SRĐAN VUKADINOVIĆ
.....

UCJELOKUPNOM ČOVJEKOVOM iskustvenom bivstvujućem toku postoji neposredno i stvaralačko iskustvo. Kada je u pitanju nastanak dramskog teksta, dominantno i opredjeljujuće je književno iskustvo. Književne forme, a pogotovo dramski tekst, su neprestana reciklaža ideja, motiva, sižea, mitova. Reciklažu ideja konstituišu u književnoj formi teksta neposredni iskustveni događaji pretočeni u umjetničku viziju njihovog doživljavanja, koji je nužno u većini slučajeva, mada to ne mora biti i pravilo, i autor dramskog teksta. Spoj neposrednog i književnog iskustva je perpetuum mobile vječne književne mašine koja se podjednako napaja i hrani i životom, a i samim sobom. Jedan je način na koji neposredno iskustvo ulazi na stranice dramskog teksta, odnosno takve književne i teatarske forme. Sasvim je drugi način na koji se iskustvo pretočeno u književno, sa književnih stranica, može vratiti životu. Ono se obično vraća životu kao propitivanje stvari i pojavnosti na koje treba odgovoriti. Pisac drame sa svojim junacima dijeli uvjerenja kako neposrednog, tako i književnog iskustva. Spoj neposrednog i književnog iskustva daje strukturnu crtu obilježja i prepoznatljivosti određenog teksta.

1. Podsticajnost za pisanje dramskog teksta

Podsticaji za pisanje dramskog teksta mogu biti različiti. Zapravo, komotno se da reći da sve može biti inspiracija i podstaknuće onog stvaralačkog impulsa u kome se stvara jedna, i to ona najsloženija književna forma - dramski tekst. Da je najkomplicovaniji, potvrđuje i činjenica da mnogi istaknuti pisci nisu uspjeli da pretoče svoje štivo u dramsku formu. Neki pisci počinju od ideje, neki kreću od nekog sukoba, od neke istorijske okolnosti, a neki kreću od neposrednog iskustva u životnom bivstvovanju. Književno iskustvo nije bilo dovoljan povod značajnim piscima, kao što su Gabriel Garsija Markes ili Ivo Andrić, da poslije nekoliko pokušaja uspiju pretočiti svoje književne forme – romane u dramski tekst. Spojiti i neposredno i književno iskustvo, pa krenuti bilo od ideje, sukoba ili neke druge okolnosti je mukotrpan proces koji ne garantuje uspješnost konačne realizacije pretočene u dramski tekst. Konstituirajući strukturu dramskog teksta, pisac luta od nepredvidivih do dugo njegovanih podsticaja u sebi. Dešava se da pisci godinama skiciraju neke detalje za

dramski tekst ili neku drugu književnu formu, ali nikada ga ne dovrše. A onda poslije svega toga, piscu iznenada nešto sasvim drugo padne na pamet i odmah počne na tome raditi. Izazov je tim veći za novi i iznenadni početak ako se radi o piscu, kao što je slučaj sa Zlatkom Dukićem, čiji je stvaralački dijapazon veoma širok i kreće se od novinarstva do književnosti.

2. Novinarstvo kao izvor neposrednog iskustva i tok ka književnom iskustvu

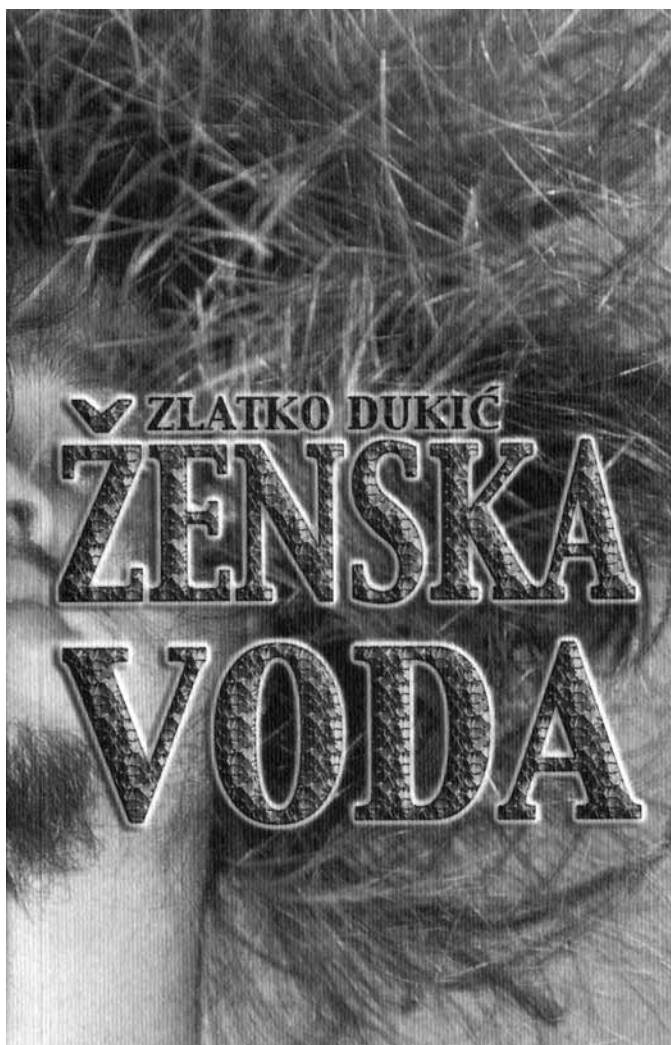
Ako je u novinarstvu sakupljeno neposredno iskustvo koje pruža značajnu potporu za nastanak dramskog teksta, onda je put preko književnog iskustva do konačnog uobličjenja u dramsku formu svojevrsni demijurg. To je tvoračka konstanta u dramskom opusu Zlatka Dukića, koja je neimar i strukture dramskog teksta, a i onoga što taj tekst nosi u naslovu, odnosno podnaslovu ili određujućem žanrovskom karakteru.

Prisutno je to i u drami „Troškok uvis“ koja je inscenirana prije 23 godine, a autor je se gotovo i ne sjeća, i koja predstavlja naturalnu grotesku. Hronološkim redom takav demijurg i neimar su stvorili i tangentno odredili dramske tekstove Zlatka Dukića, kao što su: „Memoari s onog svijeta“ kao političko-ljubavnu farsu, „Klinika za mentalnu hirurgiju“ (satirična komedija); „Narodni lopovi“ (komedija s ukusom satire); „Ja načelnikovca“ (komedija, al politička u tri čina); „Stanarsko pravo“ (farsa o sadašnjosti), „Bjegunci“ (dvodjelna farsa, s prologom i epilogom); „Štamparska greška“ (komedija u tri dijela iliti novinarska patka s pjevanjem i pucanjem); „Ženska voda“ (kome-

dija koja obuhvata prizore iz postdejtonske borbe za sretniju budućnost i to još u tri dijela); „Mamuti umiru dvaput (farsa u dva dijela) ili „Šišanje na nulu“ (komedija koja predstavlja poluprofil mladog naraštaja – u dva dijela i u šest prizora), kao i ona najnovija „Tajkun“, koja tvorački predstavlja satiričnu farsu.

3. Spoj neposrednog i književnog iskustva kroz tri drame Zlatka Dukića

Budući da neposredno i književno iskustvo jeste opredjeljujući momenat, ali ne i ograničavajući u djelu Zlatka Dukića, tri njegova dramska



teksta su paradigmatičan primjer demijurga. I to onaj prvi („Troskok uvis“), kao i onaj posljednji („Tajkun“), dok je između njih dramski tekst „Ja načelnikovca“, koji izbjegava zamku simuliranog jedinstva neposrednog i književnog iskustva i čini prelazni prostor između prve i posljednje drame.

Groteska „Troskok uvis“¹ je priča o posljednjoj fazi tzv. socijalističkog samoupravljanja, koja se uspostavljenim društvenim odnosima pretvara u svojevrstu društvenu inverziju stanja koje je bilo projektovano i koje je trebalo biti ostvareno kao postignuće. U priči o jednom zatvorenom krugu malog i sitnog kriminala potreban je spoj neposrednih iskustvenih sadržaja koji u određenom momentu mogu doživjeti svoje književno uozbiljenje, i ta priča je zapravo predtranzicijska drama. Društveni preobražaji o kojima Dukić govori u svojoj posljednjoj drami tranzicije „Tajkun“ su se u početnim, u velikoj mjeri i naivnim, vidovima manifestovanja naslutili, pa i javili gotovo dvadesetak godina prije zvanične najave početka toga procesa u jednom dijelu Evrope.

Dramski tekst „Ja načelnikovca“² je priča o bolesti parapolitičkog i parademokratskog karaktera egzistiranja jednog od jugoistočnoevropskih ambijenata. Satirična dimenzija ovog dramskog teksta do kraja ogoljuje suštinu navodnog društvenog i političkog, novokomponovanog, angažmana. U sredini u kojoj su, prije određenih društvenih promjena, pojedinci bili anonimni i neuspješni u djelatnostima, kojima su se bavili,

poslije nacionalne eufrije i „nacionalnog osvješćenja“ oni postaju veoma važne društvene poluge koje odlikuje karikaturalnost i nasilna neprirodnost. U poimanju društvenih događanja koje nastoje kreirati neobrazovane domaćice i sluge, svaki pokušaj uspostavljanja i zaživljavanja novih sistemskih okvira završava se, u principu, sa četiri riječi koje su sadržane u završnom songu „primitivizam, kapitalizam – kapitalizam, kanibalizam“. Na kraju vlast postaje inverzija samoj sebi, na isti način kao što i predtranzicija u dramskom tekstu „Troskok uvis“ postaje inverzija samoj sebi. Zbog toga ambijent pojedinih jugoistočnoevropskih društava predstavlja „groblje propalih vladajućih elita“, koje završavaju na smetlištu istorije. Pri tome nanose ogromnu štetu društvenim tokovima, koju nije moguće prevazići ni za tri puta više godina nego što su se zagovornici i zarobljenici nacionalno dominantnih politika zadržali na vlasti. Satirična farsa „Tajkun“³ je zapravo drama tranzicije koja govori o svim razornim momentima tajkunizacije po društvo. Ovaj dramski tekst je farsičan zbog grubog i drastičnog humora prema procesu tajkunizacije kao fenomenu posttranzicije koji je potpuno nejasan širokom puku. U izvjesnom smislu, ovaj dramski tekst je i dokumentaran. Inače, veoma je teško praviti dokumentarnu dramu. Treba vremena da ona nastane. Ali društvo tajkunizacije to čini samo po sebi, ako je u tom slučaju dramaturgija nemoćna. Doprinosi ovaj dramski tekst Zlatka Dukića situaciji da čitaoci teksta ili gledaoci predstave „poslažu“ u svojoj glavi sve ono što je donio tajkunizam, preobučen u plašt patriotizma iliti nacionalizma. Satirična farsa „Tajkun“³ doprinosi otrežnjenju populacije od svih pogubnosti za koje su njeni pripadnici i sami, dijelom, krivi.

1 Dramski tekst „Troskok uvis“ premijerno je izveden 27. 7. 1984. godine, u Amaterskom pozorištu „16. avgust“ – Husino. Stručni saradnik za režiju, glumu i dramaturgiju u ovoj predstavi je bio Vlado Kerošević. Igrali su glumci - amateri Amaterskog teatra sa Husina i to: Goran Pavljašević, Zlatan Marić, Ibro Zahirović, Nenad Tomić, Predrag Tomić, Besim Kikanović, Marica Kerošević, Zlatko Vilušić i drugi.

2 Premijerno izvođenje dramskog teksta „Ja, načelnikovca“ bilo je 11. 8. 2002. godine, u produkciji tuzlanskog teatra „Kabare“; Dramaturška obrada i režija ove predstave djelo je Vlade Keroševića, a scenografija i kostimi Suada Avdagića. U predstavi su igrali: Milica Kerošević, Murat Hasanagić, Suad Avdagić, Vlado Kerošević, Nenad Tomić, Alena Džebo, Marinako Mišić, Rešad Barčić, Sanela Babić, Dalibor Brkić, Nikolina Baškarad, Damir Mahmutović i Boris Balta.

3 Dramski tekst „Tajkun“, u formi scenske inscenacije je premijerno izveden 2. 10. 2007. godine, u produkciji tuzlanskog Bosanskog kulturnog centra. Režiju predstave potpisuje Irfan Kasumović, scenograf je bio Hari Ejubović, a kostimograf Šefika Hukić, dok je projekt menadžer bio Oliver Jović. U predstavi su igrali: Irfan Kasumović, Nermin Omić, Nenad Tomić, Dragan Pirić, Elvira Aljukić, Elvis Jahić, Adem Smailhodžić, Šaban Mujkanović, Nedim Malkočević, Adnan Omerović i Matej Baškarad.

4. Neposredno i književno iskustvo – vrsta demijurga

U svojim dramskim tekstovima Zlatko Dukić je pisac koji istražuje, razumije i kreira svijet neposrednih događanja bitnih za čovjeka u drugoj polovini 20. i prvom desetljeću 21. vijeka, kombinujući pri tome imaginaciju i iskustvo na najneobičniji način, kroz spoj neposrednog i književnog iskustva. Dramski tekst nije kopiranje života, već naprotiv to je inovacija života, a pozorišna predstava nastala po njemu je njegova interpretacija. Zlatko Dukić to uspijeva u svojim dramskim tekstovima i oni predstavljaju javno čitanje života koji se događa i koji ljudi žive, i u kojem još

uvijek nije moguće naći odgovarajuća životna rješenja. Neposredno i književno iskustvo u dramskom opusu Zlatka Dukića je jedna vrsta demijurga, koji improvizovanim zahvatima od stvarnih i imaginarnih podataka, uvijek u određenoj futurističkoj ravni, konstituše trodimenzionalni život, a svaki elemenat kojim se služi je istovremeno i stvaran i prividan. Takva trodimenzionalnost (neposredno iskustvo – književno iskustvo – demijurg) stvara uvjerenje o moći dramskog teksta da odgovori na bitna društvena pitanja. S takvim mogućnostima dramski tekstovi Zlatka Dukića postaju svojevrsni barometar i futurističar društvenih tranzicijskih zbivanja i dešavanja.

